

Mecanismele paradoxului

Constantin M. Popa

Trebuie spus, de la început, că paradoxismul nu se subsumează unei atitudini ludice, deși j o c u l reprezintă formula magică a trecerii "din regnul necesității în cel al libertății".¹ Odată cu deplasarea accentului de pe mimesis pe poiesis, conștiința createare, prin discurs, își afirmă în mod clar libertatea nu numai față de realitatea imediată, ci chiar față de realitatea cuvintelor. Orice experiență-limită, așa cum este paradoxismul, radicalizează o îndelungată tradiție în numele totalei eliberări a spiritului, prin jocul poeziei resimțit ca restaurare a unui univers în care esența umană se poate regăsi. "Am venit în America să reconstruiesc Statuia Libertății", declară șeful școlii paradoxiste, Florentin Smarandache. Să

26

fie doar o binefăcătoare utopie a absolutei disponibilități a limbajului?

Pentru a aprecia gravitatea jocului înțeles ca remodelare a lumii, să ne reamintim Necuvintele lui Nichita Stănescu, poetul care trîntește ușa în fața pozitivismului și a conformismului: "Matematica s-o fi scriind cu cifre, / dar poezia nu se scrie cu cuvinte. / Cucurigu!"

Poetul dinamitează expresiile consacrate, întrerupe funcționarea stereotipă a limbii și experimentează devieri ale comunicării prin deturnări gramaticale:

"N-ai să vii și n-ai să morți

N-ai să șapte între sorți

N-ai să iarnă, primăvară

N-ai să deamnă, demnișeară,

prin inventarea de noi cuvinte (celebrul "trîbulind") și chiar a unei limbi "poezești" care înseamnă altceva decît o limbă artificială, moartă, gen esperanto, ci o limbă vie, "ipostază sărbătorească a limbii române".²

De altfel, ultima etapă a poeticii stănesciene se caracterizează prin negativitatea limbajului, autonomizarea defuncționalizată a semnelor, dezintegrarea tragică a sensurilor.

Opusă lui Nichita Stănescu este creația poetică a lui Marin Sorescu, alt mînuitor al paradoxului, la care predomină privirea ironică, demitizantă asupra lucrurilor. La acest poet, jocul de cuvinte apare ca însuși mobilul imaginației lirice. În astfel de cazuri se speculează polisemia unui cuvînt, recurgîndu-se la interpretarea literală a unui posibil înțeles simbolic și la amplificarea paradoxală a detaliilor. Un exemplu de acest fel este comentat de Ion Pop: "poemul Retroversiune (din Poeme), care debutează cu un calambur: "Susțineam examenul la limba moartă, / Și trebuia să mă traduc / Din ea în maimuță". "Retroversiunea" simbolică, deja hilară, e interpretată apoi a d l i t t e r a m, procedîndu-se ludic la căutarea acelor elemente ale ființei care ar putea constitui "echivalențe" ale coperirii umanului pe scara animală. Comicul enorm vine

28

tocmai din această mecanică transpunere a sistemului de referință, pur spiritual, în concretul cel mai prozaic al corporalității umane: "Retroversiunea devenea însă/Tot mai dificilă,/Cu cât mă apropiam de mine./Cu puțin efort/Am găsit totuși echivalențe mulțumitoare/Pentru unghii și părul de pe picioare." "3.

O ingenioasă artă combinatorie, realizată prin diseminarea-ecou ("domnișoară ambulantă/ce-n Boulogne, în Istanbul,/te-arăți albă și bufantă,/fără nici un preambul"...), aliteratie și derivatie ("Balada balonetei din Bayonne"), calamburul extins ("Domnișoare cinefile/din Los Angeles New York/cine filele vă-atearce?"), tautofonie ("un mare-șal") propune Șerban Feartă, poet care își "țese" poemul nu ca Penelope așteptînd întoarcerea sensului dinafară, ci ca oribilul păianjen Arachne care își urzește pînzele febrile din propria-i substanță.

Mecanicii opresive, alienante a universului i se răspunde prin mecanismele eliberatoare ale paradexului.

Note;

1. Cf. G. Liiceanu, Preliminarii la o înțelegere a demnității jocului în lumea culturii, prefață la J. Huizinga, Homo ludens, Ed. Univers, București, 1977, p. 19.
2. Alex. Ștefănescu, Introducere în opera lui Nichita Stănescu, Ed. Minerva, București, 1986, p. 143.
3. Ion Pop, Jocul Poeziei, Ed. Cartea Românească, București, 1985, p. 303.